

tutionen wiederhergestellt und neue gegründet. Innerhalb des neuen Nationalmuseums wurde auch eine Ethnographische Abteilung gegründet, die am Anfang nur eine kleine Kollektion des Sammlers Dušan Jurković enthielt. Anrogung zur weiteren Arbeit gab die Eröffnung der Ausstellung. Sie wurde 1950 von Fachleuten des Zagreber Ethnographischen Museums organisiert, und das Interesse der Bewohner von Zadar war gross. Danach, in der Dauer von etwa zehn Jahren, erlebt die Ethnographische Abteilung, damals in ihrer Eigenschaft als selbständiges Museum, eine neue Periode ihrer Existenz und ihren eigentlichen Anfang. Von Beginn dieses Zeitraums ist in der Abteilung ein ständiger Fachmann, ein Ethnologe tätig. Die finanziellen Möglichkeiten und die Anregungen zur Arbeit waren nicht immer gleich, aber die ethnologischen Sammlungen bekamen eine fachliche Grundlage und vergrösserten sich ständig, wenn auch der Raum für die Unterbringung der Gegenstände ungeeignet und bei weitem zu klein war. Von 1962 an ist die Ethnographische Abteilung wieder dem Nationalmuseum einverleibt; sie erhält etwas mehr Raum für ihre Sammlungen und mehr Geldmittel von der Gemeinde Zadar und der Republik Kroatien für ethnologische Arbeiten. Heute hat die Abteilung in ihren Sammlungen mehr als 3000 Gegenstände, von denen ein kleinerer Teil auch ausgestellt ist. Es wurden zahlreiche Untersuchungen ethnologischer Erscheinungen auf weitem Gebiet der Umgebung von Zadar vorgenommen, und unter Mitwirkung vom Ethnologischen Institut der Philosophischen Fakultät in Zagreb wurden drei Dokumentarfilme gedreht.

Die erfolgreiche Tätigkeit und die stetige Entwicklung der Ethnographischen Abteilung des Nationalmuseums erforderte auch die Lösung der Frage ihrer Unterbringung. Heute besteht ein Ideenprojekt für Schutz und Umgestaltung des Gebäudes genannt "Stara bolnica" (Altes Krankenhaus); es ist zum Museum bestimmt. Wenn dieses Projekt realisiert wird, dann wird die Ethnographische Abteilung eine entsprechende Lage im Kreis der alten Stadtmitte haben und neue Möglichkeiten für ihre weitere Entwicklung und Tätigkeit.

Milovan Gavazzi

ETNOGRAFSKI MUZEJ U ZAGREBU

(Povodom pregradnje, preuređenja i novoga otvorenja)

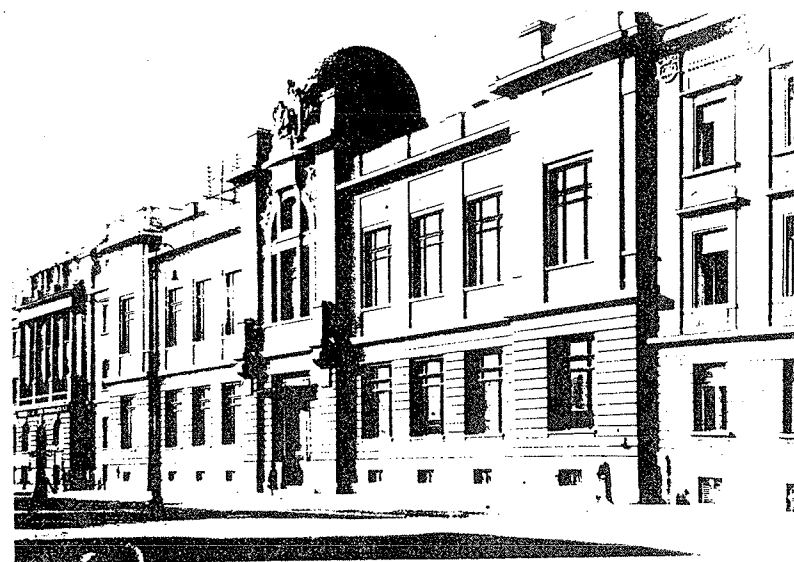
Počelo je, kako je poznato, još podaleko u prošlosti u doba ilirizma, kad je, uz ostale neke ustanove, od tadašnjih prvaka rodoljuba osnovan 1842. g. i "Narodni muzeum". Među njegovim ciljevima nije bilo na prvim mjestima skupljanje, čuvanje i proučavanje građe narodnoga života i kulture, pa je tako u krilu toga muzeja ova građa bila zapostavljena u toku njegova daljeg opstojanja, unatoč svemu romantičarskom zanosu za sve što je tradicijsko, narodno, u doba oko sredine 19. stolj. i dugo poslije. Ali kao da je misao o nekom hrvatskom etnografskom muzeju tinjala stalno pa se u par navrata, u dugim vremenskim razmacima, probijala i u javnost - no dugo bez uspjeha. Tako ju je živo naglasio 1899. g. i Ante Radić, zagovarajući osnutak "vilina dvora" (ili "vilišta", kako je u svom zanosu o-krstio ovaj naš toliko priželjkivani muzej). Etnografska građa je međutim zadnjih decenija 19. i prvih 20. stolj. ipak bila predmet pažnje pa i ozbiljnijih nastojanja nekoliko ustanova i entuzijasta pojedinaca, tako da se do kraja drugoga decenija nakupilo, u svemu uzeto, obilje takve građe (velikom većinom tekstilnih rukotvorina, nošnja, pa likovne umjetnosti uopće i glazbenih instrumenata).

Tako je po završetku prvoga svjetskog rata, kada se na sve strane pregnulo da se nadoknadi i na kulturno-prosvjetnom polju što je ostalo u prošlosti propušteno ili nehajem upropašteno, palo na već dovoljno pripravljeno tlo sjeme zamisli da se konačno ostvari u Zagrebu samostalan etnografski muzej. Predaleko bi vodilo redati sve tadašnje pobude, poteze i akcije maloga broja onih koji su bili poneseni tim zadatkom - dok nije 1919. g. ostvaren osnivačkim aktom, tada još kao samostalan odio u okviru cjelokupnoga "Hrvatskog narodnog muzeja". - I. zgrada se našla - ista, koja i danas, bivšega muzeja Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu - ako i nije mogla biti podena za muzej ove vrste. I prostora je nedostajalo kako su se muzejske zbirke množile - a već ih je kod osnivanja nekoliko integrirano - i djelatnost se proširivala pa se u-pornom borbom morao i prostor proširivati, osvajati dalje izložbene prostorije, podrumski prostori za spremišta it. d. Mnogo se toga mijenjalo od njegova osnutka, kroz različne peripetije sve do početka drugoga svjetskog rata, kada bude paraliziran gotovo svaki rad u muzeju a zbirke

zbog sigurnosti uskladištene u podrumskim prostorijama. Prezimio je i one 4 godine da se po završetku rata, dijelom s novim silama, oporavi i opet nastavi svoju misiju prosvjetno-obrazovne i naučno-istraživačke etnološke ustanove.

A za cijelo ovo vrijeme opstanka nije Etnografski muzej ostao zatvoren sam u sebi i za sebe. Osim onoga što je svakodnevno mogao pružiti svakom građaninu, svakoj školi, grupi posjetilaca, likovnim umjetnicima i drugim interesentima za život i kulturu našega sela, njihovu prošlost i sadašnjost, predstavljena u izloženim zbirka, muzej je svojim izlošcima uvijek spremno učestvovao i na brojnim domaćim i inozemnim izložbama (Pariz, Barcelona, Basel i dr.), gdje se uz stručna vođenja često posjetiocima i otkrivalo štošta, o čemu predmeti sami ne mogu ništa kazati, pomagao je dalje nastavi etnologije na sveučilištu pa napokon u svojim izdanjima tiskanom riječju i ilustracijama prilazio svakome tko se zanimao za ove vrste kulturne spomenike šireći tim poznavanje vlastitoga naroda u njegovoj seljačkoj bazi a posredno dalje i razumijevanje za druge takve kulture, bliže i srodne, i dalje, u dalekih pa i vrlo dalekih naroda svijeta.

Ali su međutim i prostori i uređaji i komuniciranje u ovom muzeju bili daleko ispod normalno potrebnoga pa je trebalo veoma hrabrih i upornih akcija da se svemu tome po mogućnosti u jednom zahvatu doskoči. I uspjele su zahvaljujući razumijevanju svih odlučnih faktora grada Zagreba. Tako je Etnografski muzej tijekom 1968 - 1972. g. doživio svoj stvarni preporod u svakom pogledu, napose što se tiče prostorija (osim pročelja, koje je nužno ostalo nepromijenjeno, jer zgrada ima spomenuti značaj). Kolike se nove ili bar povoljnije mogućnosti za djelatnost muzeja pružaju njegovim sadašnjim proširenjem, odnosno adaptacijom prostora i modernizacijom, može nagovijestiti samo nekoliko riječi: Dok je dosad prostor za izložke za javnost bio ne samo nedovoljan nego na neki način ukočen ne dopuštajući većih sloboda u mijenjanju razmještaja izložaka, njihovu grupiranje i sl., nove vitrine to uvelike omogućuju - osim što su sada i same cijele na kotačima pokretne; za studij muzejskih predmeta za ozbiljne interesente, studente etnologije i sl. dosad se moralo posezati za svakojakim improvizacijama po slobodnim prostorima gdje bilo u muzeju, dok sada ima za to na raspolaganju podesnoga prostora; negda u samoj velikoj uredovnici muzeja kojekako porazmješteni dijelovi muzejske već vrlo narasle knjižnice, bez mirna mjesta za rad, sada dobiva posebnu knjižničku prostoriju s radnim mjestom; negda nasušna potreba muzeja, makar i skromna prostorija za sastanke, predavanja, projekcije, sada je zadovoljena primjerenom dobro iskoristivom dvoranom - da se ne spominju sve sada is-

Etnografski muzej u Zagrebu

korištene tehničke tekovine: centralno grijanje, telefonska mreža, dizalo itd. A što je upravo bitno, u novim prostorima i novim (još daljim predviđenim) ormarima, policama itd., građenima po suvremenim muzeološkim načelima i iskustvima ovakvih muzeja drugdje u svijetu: omogućuje se bolja i lakša kontrola etnografske građe u svim spremištima, odabiranje za izlaganje, obavezna periodska čišćenja, preparatorski i restauratorski zahvati itd. - Pogotovu onda, kada muzeju bude osigurano dovoljno radnih mjesta za osoblje, kojemu će biti povjereni ti zadaci - a ono je primum necessarium muzeja! Pa kad se u dogledno vrijeme muzeju omogući da ponovno u jednom stalnom periodičkom izdanju, dobro opremljenom i stručno na visini uređenom, prezentira cijeloj našoj kulturnoj javnosti, posebno stručnjacima etnologima, domaćim i stranim, najznačajnije iz svoga muzejskog blaga i rezultate naučno-istraživačkog rada svoga stručnog osoblja i muzejskih vanjskih suradnika - okrunit će se time dosadašnja nastojanja da se ovom muzeju dade pravo, a kao muzeju nacionalnoga značaja upravo i prominentno, mjesto u Hrvatskoj, u Jugoslaviji pa u jugoistočnoj Evropi uopće.

Ali interno stručno muzeju će se u sada sredenijim prilikama pružiti mogućnosti da i ovo i ono svede na pravu mjeru, nadoknađuje što je bilo propušteno i podjednako usmjeruje sve djelatnosti muzeja ove vrste. Poznato je, npr., da je neko 52.000 predmeta (komada, predmetnih cjelina) svih zbiraka Etnografskoga muzeja (pod neko 41.000 inventarnih brojeva) dosta jednostrano opterećeno upravo tekstilnim rukotvorinama svih vrsta, namjena, tehnika ukrasa i td., a u tom okviru i velikim brojem nošnja i dijelova nošnja. Posljedica je to u prvom redu velike zbirke ove vrste S. Bergera, koja je pri osnutku muzeja ušla u sastav njegova fonda, a i drugih nekoliko dotadašnjih zbiraka, integriranih u ovom muzeju, također pretežno tekstilnih rukotvorina. Gotovo neocijenjive vrijednosti upravo ove vrste narodnih tvorba i za studij narodne estetske kreativnosti (motivi, koloristika, regionalne značajke i njihovo širenje ili prožimanje kroz duga vremena i dr.) i za uočavanje uloge tekstila u cjelini seljačke kulture - ipak su većinom veliko, dobro čuvano, ali nijemo blago, jer negdašnji sabirači nisu (osim rijetkih) snabdjeli svaki pojedini komad stručno neophodnim, neizostavnim podacima. A to se danas jedva teškom mukom može nadoknađivati. I taj je veliki tekstilni fond od prvoga početka ovoga muzeja na neki način ometao brigu za brojne druge grane tradicijske kulture našega sela, koje su nužno ostajale sad manje sad više zapostavljane, uza sva svjesna nastojanja uprava muzeja da se tome koliko je moguće doskoči pa da muzej može jednom podjednako predstaviti sve grane te tradicijske kulture. Tako

su tek povremeno, pa i zalaganjem ili entuzijazmom pojedina porastale zbirke druge vrste etnografskih predmeta, na pr. zootehničko-veterinarskih pomagala, lova i ribolova, predmeta uz običaje, glazbenih instrumenata pa uređaja doma, posebno naših ognjišta. Ipak, neke su grane naše tradicijske kulture i pored prevage tekstilnoga rukotvorstva bile stalno na brizi upravama i stručnom osoblju, pa se ovaj naš muzej može pohvaliti i svojim zbirkama narodnoga lončarstva, poljodjeljskoga oruđa, preslica, nakita, pisarnica i dr. Ipak, narodna likovna umjetnost (i bez obzira na samu tekstilnu) dominira u cjelokupnoj građi muzeja - što je do neke mjere i opravdano.

Sve u svemu, ovaj sadašnji obrat u sudbini ovoga našeg, nesumnjivo jednoga od najdragocjenijih muzeja našega nacionalnog značaja, i hrvatskoga, a bez sumnje i svih južnih Slavena, pa jugoistične Evrope uopće, ostat će, nesumnjivo, jedna od najznačajnijih njegovih prekretnica.

Nije to samo dojam onih stotina učesnika kod novoga otvaranja Etnografskog muzeja 12. listopada 1972, i domaćih i stranih, nego se takav trijezan razumski sud nameće svaki put svakome njegovu posjetiocu koji poznaje njegove početke i putove razvoja, borbe za prostore, osoblje i sredstva, a nadasve uporne borbe za spas onoga što je kao narodna tradicija počelo propadati, nestajati ili se stubo- kom mijenjati, da se to sve pod okriljem ovoga muzeja spase i kao znanstveni muzejski dokumenti - kao svagdje drugdje u kulturnom svijetu - i kao svjedoci života i tradicijske kulture naših seljaka, posebno s onim elementima, gdje je zbiljsko stvaralaštvo dolazilo do izražaja, pa da može ad oculos pokazati i ne zaostati ni pred kojim drugim narodom Evrope i svijeta uopće.

Zur Wiedereröffnung des Ethnographischen Museums

in Zagreb (Zusammenfassung)

Vorausgeschickt wird eine kurze Darstellung des Werdanges dieses Museums, welches nach gründlichen inneren Umbauten im bisherigen Museumsgebäude und der allseitigen Modernisierung der Räume, der museumstechnischen Anlagen und des Betriebes, mit einem Vortragsaal, neuen Räumen und Anlagen für die Depôts der Museumssammlungen, den zeitgenössisch gebauten beweglichen Vitrinen u.s.w. im Oktober 1972. wiedereröffnet wurde. - Die Anfänge des "Nationalmuseums" Kroatiens im J. 1842. zugleich Anfänge der Sammel-tätigkeit von Gegenständen der überlieferten Volkskultur, die aber noch lange vernachlässigt wurde, trotz des noch in Fülle vorhandenen Materials dieser Art. Trotz wiederholten Bemühungen um die Gründung eines eigenen ethnographischen Museums in Zagreb blieb aber alles bis ins zweite De-zennium des 20. Jh'ts erfolglos. Nach dem Ende des I. Welt-krieges konnte endlich diese Idee verwirklicht werden. Dank der Initiative des Sammlers von bäuerlichen Textilien und ersten Donators S. Berger sowie des damaligen Museumskustos V. Tkalčić und dem Verständnis seitens des Kultusministers der damaligen Regierung in Kroatien M. Rojc. So wurde im J. 1919. das jetzige Gebäude (des ehemaligen Gewerbemuseums), die nötigen Mittel und das notwendigste Personal für diese neu gegründete Abteilung des "Kroatischen Nationalmuseums" gesichert. Die nun folgende fachliche Tätigkeit dieses Mu-seums, seine allgemeine Bildungs- und publizistische Tätig-keit werden kurz geschildert - bis zum Ausbruch des II. Weltkrieges, als die Sammlungen im Schutzkeller unterge-bracht und die Tätigkeit des Museums auf das Minimum redu-ziert werden mussten. Nach dem Krieg wurden die Schausam-mlungen wieder neu aufgestellt die Forschungs- und Sammel-tätigkeit systematisch fortgesetzt - trotz immer noch un-günstiger Umstände, besonders was die Räume des Museums, das veraltete und beschädigte Mobiliar und die Vitrinen der Schausammlungen, die ganz unzulänglichen Depôträume für sei-ne cca. 52.000 Einzelgegenstände (cca. 41.000 Inventar-num-mern) sowie anderen sehr empfindlichen Mängeln. Nachdem Dank der Einsicht aller zuständigen Stellen für Kulturfragen der Stadt Zagreb im J. 1968. die notwendigen ausseror-dentlichen Mittel bewilligt wurden, trat man zum oben erwähnten Umbau und Modernisierung dieses Museums hinzu, weswegen es für das Publikum bis zur Wiedereröffnung ge-schlossen blieb. Die Schausammlungen sind nun nach einem völlig neuen Entwurf aufgestellt um den Besuchern und fach-lichen Interessenten noch übersichtlicher und einprägsamer die Bauernkultur vor allem Kroatiens, dazu auch der übrigen Gebiete Jugoslawiens und einer Reihe aussereuropäischer Völker darzubieten.

Aleksandra Sanja Lazarević

O PRISTUPU IZVANEVROPSKOJ GRAĐI U NAS

Jedan od mogućih pristupa ovoj građi u nas (ne pre-tendirajući da govorim u širim jugoslavenskim razmjerima) prije svega je didaktički. Izvanevropsku građu valja mu-zejskom posjetiocu približiti svrsishodnom interpretaci-jom, koja će objasniti smisao i ulogu pojedinih pojava u određenoj kulturi, po mogućnosti s uspoređivanjem sličnih ili srodnih pojava na našem tlu.

Ovom prilikom pokušat ću interpretirati neke pojave iz inventara afričkog (i ne samo afričkog!) tradicional-nog društva.

Stvaralački potencijal afričkog čovjeka najpotpunije se izrazio u figuralnoj plastici koja je i svojim konkretnim ostvarenjem i svojim smislom vezana uz kult pokojni-ka. Proizlazeći iz duboke nužde postojanja, taj kult označuje uspostavu kontakta s mrtvima kako bi se stekla njihova naklonost.

Iznijet ću neke misli A. Doris Banks Henries koje je objavila u svom referatu "Tradicionalna crnačka umjet-nost" na Kolokviju što ga je organizirao UNESCO u povodu Prvog svjetskog festivala crnačke umjetnosti u Dakaru, u Senegal, 1966. godine: "Poštovanje pokojnih predaka in-spiriralo je skulptora. Afrički čovjek vjeruje da duh po-kojnika luta od mjesta do mjesta. To se vjerovanje održa-lo i kod nekih modernih naroda. Da bi se duh pokojnika smirio na jednom mjestu umjetnik mu stvara figuru. Da bi održao duha u dobrom raspoloženju brižljivo izrađuje skulpturu da bude što ljepša. Tako figura postaje živa realnost za plemensku grupu, ljudi joj se obraćaju i paž-ljivo postupaju s njom."

Krenemo li jedan korak dalje pa usporedimo naše obi-čaje vezane uz pradaвні kult pokojnika, tako još i danas održano proslavljanje kršne slave, stvorit ćemo osnovu pravilnijem razumijevanju svega što je ljudsko, makoliko se to svojim izražajnim sredstvima razlikovalo od našeg ili nama srodnijeg.

Fetišizam, demonizam i magizam najuže su vezani s djelovanjem vraća-liječnika koji uz pomoć magičkih čina i "djelotvornih sredstava" obavlja svoj tradicionalni po-sao. Vrač zadaje bol, nanosi zlo, pa i smrt, osobi kojoj to neprijatelj namijeni. Ova demonstracija izvodi se "ana-